

Considerații privind importanța Curții Penale Internaționale în promovarea și respectarea legalității pe plan mondial

Lect.univ.dr. Cristina Otovescu-Frăsie *

The International Criminal Court will be the first ever permanent, treaties based, international criminal court established to promote the rule of law and to ensure that the gravest international crimes should not escape unpunished. The Court in order will be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court will be governed by the provisions of the Rome Statute. The Statute entered into force on 1 July 2002. Whoever commits any of the crimes nominated the Statute after this date will be liable for prosecution by the Court.

Key words: *human rights, judge, criminal liability, International Criminal Court*

Cuvinte cheie: *drepturile omului, judecător, răspunderea penală, Curtea Penală internațională*

1. Noțiuni introductive. Concepția statului modern determină divizarea fenomenelor economice, sociale și politice într-o strânsă dependență, pentru apărarea valorilor esențiale ale societății. Viața socială, cu diversele sale fenomene și acțiuni cauzale nu poate exista în cazul în care nu se instituie un sistem de apărare împotriva manifestărilor determinate de motive și scopuri individuale care o pun în pericol¹. Astfel, în actuala etapă istorică, protecția și promovarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale reprezintă o preocupare importantă a tuturor statelor civilizate ale lumii. Prin încălcarea repetată a drepturilor omului și, mai ales, a dreptului la viață, de către persoanele care se află în importante funcții, a fost necesar a se înființa un tribunal internațional penal al cărui scop să fie pedepsirea crimelor internaționale.

În anul 1877, juristul elvețian Gustav Moynier a conceput organizarea unei Jurisdicții criminale internaționale pentru represiunea crimelor comise împotriva dreptului ginților²; competența tribunalului avea ca obiectiv judecarea crimelor de război comise prin încălcarea dispozițiilor Convenției de la Geneva din 1864. Dispozițiile art. 227 din Tratatul de la Versailles prevedea înființarea unui tribunal special format din cinci judecători, care proveneau din țările victorioase în război³ pentru a judeca pe Wilhelm al II-lea de Hohenzolern, împăratul Germaniei (țară învinsă în război), vinovat de „ofensă adusă moralei internaționale” și „forței sfinte a tratatelor”.

În anul 1920, în cadrul Societății Națiunilor, Comitetul de juriști constituit de Consiliul Ligii Națiunilor a întocmit un proiect de organizare a unei Înalte Curți

* Autoarea este cadru didactic la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova.

¹ A se vedea Iancu Tănăsescu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Editura Ins, Craiova, p.5

² Tribunalul urma a fi compus din 5 membri, dintre care 2 numiți de beligeranți și 3 de statele neutre

³ Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia

de Justiție Internațională, separată de Curtea Permanentă de Justiție Internațională, competentă de a judeca crimele împotriva dreptului ginților deferite de Adunarea sau de Consiliul Legilor. Adunarea a decis că ideea unei jurisdicții penale internaționale este prematură. Juristul român Vespasian Pella a întocmit în anul 1928 un proiect de Statut⁴ al unui tribunal penal internațional, acest Statut fiind aprobat de Asociație⁵. Apreciind ideile lui V. Pella, care, în anul 1934 a propus crearea unei Curți Penale Internaționale, remarcabilul jurist Iulian Poenaru considera că „putem afirma fără teamă de a greși că ideile, concepțiile și atitudinea înaintată ale lui Vespasian Pella, benefice întregii omeniri, își au sursa în inteligența nativă și în sclipirile de geniu ale poporului român, al cărui prestigios ambasador a fost pe toate meridianele și paralelele globului pământesc”⁶.

În manualul universitar, intitulat *Dreptul internațional penal*, Vasile Crețu a precizat: „Crearea unei jurisdicții penale internaționale apare (...) indispensabilă pentru ca încriminarea infracțiunilor internaționale să nu rămână un simplu demers teoretic și pentru a se evita ca sancționarea celor ce încalcă legea internațională să depindă în cea mai mare parte de guvernele unor state care inspiră sau patronează asemenea încălcări ori de interese politice conjuncturale exterioare actului de justiție. Ea condiționează într-o anumită măsură existența însăși a dreptului internațional penal și realizarea justiției penale internaționale”⁷. Analizând dezbaterile purtate în cadrul O.N.U., Dumitru Mazilu afirma, în tratatul *Dreptul păcii*, că „Preocupările și pozițiile exprimate sunt o expresie a hotărârii statelor de a acționa cu toată fermitatea pentru combaterea acestor crime și promovarea unor relații pașnice în toate zonele și regiunile lumii”⁸.

Instanțele internaționale ad-hoc sunt: Tribunalul militar internațional de la Nurnberg; Tribunalul militar internațional de la Tokio; Tribunalul internațional pentru fosta Iugoslavie; Tribunalul internațional pentru Ruanda.

Conferința diplomatică a O.N.U. a adoptat, la Roma, pe data de 17 iulie 1998, Statutul⁹ Curții Penale Internaționale (CPI). Printre invitați au fost președintele Italiei, care a subliniat că „prin crearea Curții internaționale orice stat trebuie să știe că există un judecător exterior suprem care veghează, subliniind astfel menirea Curții de a apăra și garanta respectarea legalității internaționale”, și secretarul general al O.N.U., Kofi Annan. Dintre cele 160 de state care au participat la Reuniunea de la Roma, 120 au votat pentru adoptarea Statutului (inclusiv România), șapte au votat împotriva, 21 s-au abținut și alte 12 nu au participat la vot. CPI este un organ de justiție permanent de lucru al cărui scop este

⁴ Statutul prevedea înființarea unei camere criminale în cadrul Curții Permanente de Justiție Internațională, din cadrul Societății Națiunilor

⁵ A se vedea Dumitru Diaconu, *Curtea penală internațională. Istorie și realitate*, Editura All Beck, București, 1999, p. 4-5

⁶ A se vedea Iulian Poenaru, *Vespasian V. Pella. O viață dedicată ideii de justiție internațională*, Editura Lumina, București, 1992, p. 60

⁷ Vasile Crețu, *Drept internațional penal*, Editura Societății „Tempus” România, București, 1996, p. 297

⁸ Dumitru Mazilu, *Dreptul păcii. Tratat*, Editura All Beck, București, 1998, p. 339

⁹ Statutul cuprinde 128 de articole

descoperirea, reținerea, intentarea acuzării și condamnarea persoanelor care au săvârșit crime grave împotriva dreptului omului.

2. Curtea penală internațională și componența acesteia. Curtea Penală Internațională¹⁰ (Curtea) a fost înființată ca instituție permanentă, care poate să își exercite competența față de persoane pentru crimele cele mai grave. CPI¹¹ este alcătuită din 18 magistrați și este o instituție permanentă, având rolul de a judeca persoanele ce se fac vinovate de delict grave, cum ar fi genocidul¹², crime împotriva umanității¹³, crime de război și crime de agresiune. Deci, CPI a fost înființată din cauza crimelor grave care amenință pacea, securitatea și bunăstarea lumii. Curtea este legată de Națiunile Unite printr-un acord care trebuie să fie aprobat de Adunarea statelor părți la prezentul Statut, apoi încheiat de președintele Curții în numele acesteia (art.5).

Prin competența *ratione temporis*, Curtea nu are competență decât în privința crimelor ce țin de competența sa, comise după intrarea în vigoare a Statutului. Procurorul poate să deschidă o anchetă din proprie inițiativă, analizând informațiile referitoare la crimele care țin de competența Curții. Procurorul verifică seriozitatea informațiilor primite, putând cere informații suplimentare statelor, organelor Organizației Națiunilor Unite, organizațiilor interguvernamentale și neguvernamentale sau altor surse demne de încredere, pe care le socotește corespunzătoare și poate strânge depoziții scrise sau orale la sediul Curții. În cazul în care consideră că există motive întemeiate de a deschide o anchetă, procurorul prezintă Camerei preliminare o cerere de autorizare în acest sens, însoțită de orice element justificativ obținut. Victimele pot fi reprezentate la Camera preliminară, conform Regulamentului de procedură și de probe. Dacă după examinarea cererii și

¹⁰ Curtea își are sediul la Haga, în Olanda

¹¹ Limbile oficiale ale Curții sunt engleza, araba, chineza, spaniola, franceza și rusa, iar limbile de lucru sunt engleza și franceza

¹² Potrivit art.6 din Statut, prin *crimă de genocid* se înțelege „oricare dintre faptele menționate mai jos, săvârșită cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, și anume: a) uciderea de membri ai grupului; b) vătămarea gravă a integrității fizice sau mintale privind membri ai grupului; c) supunerea cu intenție a grupului unor condiții de existență care să antreneze distrugerea sa fizică totală sau parțială; d) măsuri vizând împiedicarea nașterilor în sânul grupului; e) transferarea forțată de copii aparținând unui grup în alt grup”.

¹³ Potrivit art. 7 din Statut, prin *crimă împotriva umanității* se înțelege „una dintre faptele menționate mai jos, când aceasta este comisă în cadrul unui atac generalizat sau sistematic lansat împotriva unei populații civile și în cunoștință de acest atac: a) omorul; b) exterminarea; c) supunerea la sclavie; d) deportarea sau transferarea forțată de populație; e) întemnițarea sau altă formă de privare gravă de libertate fizică, cu violarea dispozițiilor fundamentale ale dreptului internațional; f) tortura; g) violul, sclavajul sexual, prostituția forțată, gravitatea forțată, sterilizarea forțată sau orice altă formă de violență sexuală de o gravitate comparabilă; h) persecutarea oricărui grup sau a oricărei colectivități identificabile din motive de ordin politic, rasial, național, etnic, cultural, religios sau sexual, în sensul paragrafului 3, ori în funcție de alte criterii universale recunoscute ca inadmisibile în dreptul internațional, în corelare cu orice act prevăzut în prezentul paragraf sau orice crimă de competența Curții; i) disparițiile forțate de persoane; j) crima de apartheid; k) alte fapte inumane cu caracter analog cauzând cu intenție suferințe mari sau vătămări grave ale integrității fizice ori ale sănătății fizice sau mintale”.

a elementelor justificative care o însoțesc Camera preliminară consideră că se justifică deschiderea unei anchete și că pare cauza să fie de competența Curții, Camera preliminară își dă autorizarea, fără prejudicierea deciziilor pe care Curtea le va lua ulterior în materie de competență și admisibilitate. Răspunsul negativ al Camerei preliminare nu împiedică procurorul să prezinte în continuare o nouă cerere, bazându-se pe noi fapte și probe având legătură cu aceeași situație. Dacă, după examenul preliminar, procurorul consideră că informațiile care i-au fost supuse nu justifică deschiderea unei anchete, el avizează despre aceasta pe cei care i le-au furnizat. Acestuia nu îi este interzis să examineze, în lumina noilor fapte sau probe, alte informații care i-ar putea fi comunicate în legătură cu aceeași cauză(art.15).

Curtea Penală Internațională are în componența sa următoarele organe: a) Președinția; b) Secția apelurilor, Secția de primă instanță și Secția preliminară; c) Biroul procurorului; d) Grefa.

Potrivit Statutului, judecătorii sunt aleși dintre persoanele care se bucură de o înaltă considerație morală, cunoscute pentru imparțialitatea și integritatea lor și care trebuie să îndeplinească condițiile cerute în statele lor respective pentru exercitarea celor mai înalte funcții judiciare. Deci, persoana care candidează la un post la Curte trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) să aibă competență recunoscută în domeniile dreptului penal și procedurii penale, precum și experiența necesară procesului penal, fie în calitate de judecător, de procuror ori avocat sau în orice altă calitate similară; sau: b) să aibă competență recunoscută în domeniile pertinente ale dreptului internațional, ca dreptul internațional umanitar și drepturile omului, precum și o mare experiență într-o profesiune juridică ce prezintă interes pentru activitatea judiciară a Curții; c) să aibă o excelentă cunoaștere și o practică curentă a cel puțin unei limbi de lucru a Curții.

Judecătorii sunt aleși prin vot secret. Curtea nu poate cuprinde mai mult de un cetățean al aceluiași stat. În această privință, cel care poate fi considerat cetățean al mai multor state este considerat a fi cetățean al statului în care își exercită în mod obișnuit drepturile sale civile și politice. Pentru alegerea judecătorilor, statele părți trebuie să aibă în componența Curții: 1. reprezentarea principalelor sisteme juridice ale lumii; 2. o reprezentare geografică echitabilă; 3. o reprezentare echitabilă a bărbaților și a femeilor.

Judecătorii sunt aleși pentru un mandat de 9 ani și, potrivit art. 36, pct. 9, lit. b, la „prima alegere o treime din numărul judecătorilor aleși, desemnați prin tragere la sorți, sunt numiți pentru un mandat de 3 ani; o treime din numărul judecătorilor aleși, desemnați prin tragere la sorți, sunt numiți pentru un mandat de 6 ani; ceilalți judecători sunt numiți pentru un mandat de 9 ani”. Atât Președintele, cât și primul și al doilea vicepreședinte sunt aleși cu majoritatea absolută a judecătorilor. Ei sunt aleși pentru 3 ani sau până la expirarea mandatului lor de judecător, dacă acesta se încheie înainte de 3 ani, fiind reeligibili o singură dată. Primul vicepreședinte înlocuiește președintele atunci când acesta nu se poate prezenta sau când este recuzat. Al doilea vicepreședinte înlocuiește președintele când acesta și primul vicepreședinte nu se pot prezenta nici unul sau când sunt recuzați. Președintele, primul vicepreședinte și al doilea vicepreședinte compun

Președinția, care se ocupă cu buna administrare a Curții, exceptând Biroului procurorului, dar și cu alte funcții care îi sunt conferite conform Statutului¹⁴. După alegerea judecătorilor, Curtea se organizează în secții¹⁵. Secția apelurilor se compune din președinte și alți 4 judecători; Secția de primă instanță și Secția preliminară sunt compuse fiecare din cel puțin 6 judecători.

Biroul procurorului acționează independent ca organ distinct în cadrul Curții. El trebuie să primească comunicările și orice informație justificativă în forma convenită privind crimele ce țin de competența Curții, să le examineze, să conducă anchetele și să susțină acuzarea în fața Curții. Membrii săi nu solicită și nici nu acceptă instrucțiuni de la nici o sursă exterioară. Biroul este condus de procuror, acesta având autoritate deplină asupra gestiunii și administrației Biroului, inclusiv personalului, instalațiilor și celorlalte resurse. Procurorul¹⁶ este sprijinit de unul sau mai mulți procurori adjuncți, abilitați să procedeze la orice acte pe care prezentul Statut le cere procurorului. Procurorul și procurorii adjuncți sunt de naționalități diferite, exercitându-și funcțiile cu normă întreagă. Procurorul și procurorii adjuncți trebuie să se bucure de o înaltă considerație morală și să aibă o competență solidă și o mare experiență practică în materie de urmărire sau judecată în procese penale. Ei trebuie să aibă o excelentă cunoaștere și o practică curentă în cel puțin una dintre limbile de lucru ale Curții.

Grefa este condusă de un grefier¹⁷, care este responsabilul principal al administrației Curții. Grefierul¹⁸ și grefierul adjunct¹⁹ trebuie să fie persoane de o înaltă moralitate și de o mare competență, având o excelentă cunoaștere și o practică curentă în cel puțin una dintre limbile de lucru ale Curții. Judecătorii aleg grefierul cu majoritatea absolută prin vot secret, ținând seama de eventualele recomandări ale Adunării statelor părți. Dacă este necesar, ei aleg în același mod un grefier adjunct la recomandarea grefierului. Grefierul înființează în cadrul Grefei o diviziune de ajutor a victimelor și martorilor. Această diviziune are ca scop, în consultare cu Biroul procurorului, să sfătuiască și să ajute în orice mod potrivit martorii, victimele care se prezintă în fața Curții și celelalte persoane pe care depozițiile acestor martori pot să le facă să se confrunte cu un risc, precum și să prevadă măsurile și dispozițiile de luat pentru a le asigura protecția și securitatea²⁰.

Curtea se bucură pe teritoriul statelor părți de privilegiile și de imunitățile necesare îndeplinirii misiunii sale. Grefierul adjunct, personalul Biroului procurorului și personalul Grefei se bucură de privilegiile, imunitățile și facilitățile

¹⁴ Cf. art. 38 alin. 1,2,3 din Statut

¹⁵ Secția preliminară și Secția de primă instanță sunt, în principal, compuse din judecători având experiența proceselor penale.

¹⁶ Procurorul este ales prin vot secret de Adunarea statelor părți, cu majoritatea absolută din rândul membrilor acesteia.

¹⁷ Grefierul își exercită funcțiile sub autoritatea președintelui Curții.

¹⁸ Grefierul este ales pe o perioadă de 5 ani, este reeligibil o dată și își exercită funcțiile cu normă întreagă.

¹⁹ Grefierul adjunct este ales pe o perioadă de 5 ani sau pentru un mandat mai scurt

²⁰ Cf. art. 43, Statut

necesare exercitării funcțiilor lor, conform acordului asupra privilegiilor și imunităților Curții.

Membrii Curții Penale Internaționale beneficiază de privilegiu și imunități²¹ pentru îndeplinirea misiunilor lor. Astfel, judecătorii, procurorul, procurorii adjuncți și grefierul se bucură de anumite privilegii și imunități, printre care se pot enumera: privilegiu fiscal, privilegiu vamal, imunitatea de jurisdicție civilă, penală și administrativă etc.

În ceea ce privește dreptul aplicabil, Curtea Penală Internațională va utiliza următoarele: a) Statutul Curții, elementele crimelor și Regulamentul de procedură și de probe; b) Tratatul ce își fac aplicarea în acest domeniu, principiile și regulile de drept internațional, inclusiv principiile stabilite de dreptul internațional al conflictelor armate; c) Principiile generale de drept aplicate în diverse sisteme juridice ale lumii.

Ca principii generale de drept penal, care sunt utilizate, putem menționa: a) *Nullum crimen sine lege*²² (o persoană nu răspunde penal potrivit Statutului, doar în cazul în care comportamentul său constituie, în momentul în care se produce, o crimă ce ține de competența Curții); b) *Nulla poena sine lege*²³ (o persoană care a fost condamnată de Curte nu poate fi pedepsită decât în conformitate cu dispozițiile Statutului).

În ceea ce privește răspunderea penală individuală²⁴, potrivit dispozițiilor Statutului, o persoană răspunde penal și poate fi pedepsită pentru o crimă ce ține de competența Curții, atunci când²⁵: a) comite acea crimă, fie individual, împreună cu o altă persoană sau prin intermediul unei alte persoane, fie că această altă persoană este sau nu responsabilă penal; b) ordonă, solicită sau încurajează comiterea unei asemenea crime, atunci când există comitere sau tentativă de comitere a acestei crime; c) în vederea facilitării comiterii unei astfel de crime, ea se implică prin ajutor, concursul sau orice altă formă de asistență la comiterea ori la tentativa de comitere a acestei crime, inclusiv furnizând mijloacele acestei comiteri; d) contribuie în orice alt mod la comiterea sau la tentativa de comitere a unei asemenea crime de către un grup de persoane acționând împreună. Această contribuție trebuie să fie intenționată și, după caz: 1) să urmărească facilitarea activității criminale sau proiectului criminal al grupului, dacă această activitate sau acest proiect comportă executarea unei crime ce ține de competența Curții; sau 2) să fie făcută în deplină cunoștință a intenției grupului de a comite această crimă; e) fiind vorba de crima de genocid, incită direct și public pe altul să o comită; f) încearcă să comită o asemenea crimă prin acte care, prin caracterul lor substanțial,

²¹ Potrivit art. 48, alin. 5, privilegiile și imunitățile pot fi ridicate: a) în cazul judecătorului sau procurorului, prin decizia luată cu majoritatea absolută a judecătorilor; b) în cazul grefierului, de către Președinție; c) în cazul procurorilor adjuncți și al personalului Biroului procurorului, de către procuror; d) în cazul grefierului adjunct și al personalului Grefei, de către grefier.

²² Nimeni nu poate fi pedepsit pentru o crimă care nu este prevăzută de lege.

²³ Nici o pedeapsă nu poate fi aplicată în afara legii.

²⁴ Curtea nu are competență în ceea ce privește persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani în momentul pretinsei comiteri a unei crime

²⁵ Cf. art. 25, Statut

constituie începutul executării crimei fără ca aceasta să fie îndeplinită datorită unor circumstanțe independente de voința sa.

Cu toate acestea, persoana care abandonează efortul de a comite crima sau împiedică prin orice alt mod săvârșirea ei nu poate fi pedepsită, în baza prezentului Statut, pentru tentativă, dacă a renunțat complet și în mod voluntar la proiectul criminal.

Statutul se aplică tuturor în mod egal, fără nici o distincție, bazată pe calitatea oficială. În special, calitatea oficială de șef de stat sau de guvern, de membru al guvernului sau al parlamentului, de reprezentant ales ori de agent al unui stat nu exonerează în nici un caz de răspundere penală, potrivit Statutului, și nici nu constituie ca atare un motiv de reducere a pedepsei²⁶. Un șef militar sau o persoană care deține efectiv funcția de șef militar răspunde penal pentru crimele ce țin de competența Curții, comise de forțele plasate sub comanda și controlul său efectiv sau sub autoritatea și controlul său efectiv²⁷. Potrivit art. 29 din Statut, crimele ce țin de competența Curții nu se prescriu.

3. Concluzii. În România, prin intermediul Legii nr. 111 din 13 martie 2002 s-a ratificat Statutul Curții Penale Internaționale, care a fost adoptat la Roma la 17 iulie 1998. Ministerul Justiției este autoritatea centrală română competentă să primească cererile Curții Penale Internaționale, să le transmită neîntârziat spre rezolvare organelor judiciare române competente și să comunice Curții Penale Internaționale documentele aferente. Înființarea Curții Penale Internaționale constituie un progres în procesul de universalizare a instituțiilor de protecție a drepturilor omului. În actuala etapă istorică, protecția și promovarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale reprezintă o preocupare importantă a tuturor statelor lumii²⁸.

²⁶ Cf. art. 27, Statut

²⁷ Cf. art. 28, *Ibidem*

²⁸ Bibliografie selectivă: - Iancu Tănăsescu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Editura Ins, Craiova; - Dumitru Diaconu, *Curtea penală internațională. Istorie și realitate*, Editura All Beck, București, 1999; - Iulian Poenaru, *Vespasian V. Pella. O viață dedicată ideii de justiție internațională*, Editura „Lumina”, București, 1992; - Vasile Crețu, *Drept internațional penal*, Editura Societății „Tempus” România, București, 1996; - Dumitru Mazilu, *Dreptul păcii. Tratat*, Editura All Beck, București, 1998; - *Statutul Curții Penale Internaționale*.